

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XV — Број 54 — Субота, 10 јануар 1953

МИКИ МАУС

У ЈАЦАРАНОМ

ТОТЕЛУ
27
ЗЛОЧИНЦИ СУ УХВАЊЕНИ

МИКИ
ЈЕ
ПОКАЗАО ДА
СУ ПОЈАВЕ
ДУХОВА
ИЗВОЂЕНЕ
ПОМОЌУ ДВА
ФИЛМСКА
АПАРАТА

У
ИДУЋЕМ
БРОЈУ:
ГДЕ ЈЕ
НОВАЦ?

Човек који је скренуо ток Голфске струје

(13)

— Али, да то су потребни радници, инжењери, машине — промуца официр. — Како то да нико ништа није видео нити знао?... Зашто то нису спречили?

— Зато што људи засад још нису у стању да стално живе под водом. А и због тога што сам ја узео баш оне раднике које је препоручио професор Туле: вредне и поуздане корале... На мој миг корали су затворили Флоридски Мореуз једним бедемом који је 200 километара дугачак, око 900 метара дубок и 200 метара широк... Бедем је чврст... Ви сте се у то могли уверити кад се ваш чамац о њега разбио...

Жубер се, као за сламцицу, ухвати за последњу примедбу:

— Ви сами себи противуречите: коралима је потребно много векова да изграде најмањи гробен.

— Ваш стари професор Жироа је коралима у каналу Флориде дао својства која други корали немају... То је одличан хемичар и поверљив човек. Он је, не распитујући се уопште за сврху мога делања, кључао моје корале најваљавијом храном која се уопште може замислити. Захваљујући животиње су на то, заиста поманом брзином, почеле да дуче он, кречну масу... За неколико дана изникло је бедем за који би иначе, у редовним приликама, биле потребне хиљаде година... Бедем је растао тако брзо пред нашим очима... Моји корали су мало блажи него што је то иначе случај, али то не мари: ја и тако не волим црвену боју... Резултат је био више него одличан: Голфској струји био је препречен пут као да сам спустило неку цинковску брану. Ви долазите из Европе и видели сте последње тога...

Официра обузе језа. Он само рече:

— Како је Жироа могао да пристане на то?

— Малопре сам вам рекао да Жироа уопште не зна чему служи. Он чврсто верује да изграђује нов континент...

Поморски официр се намршти. У његовој свести искрснуше најужасније претставе. Готово убеден многим појединоствима које је чуо, он промуца запањено:

— Па ви сте онда право чудовиште...

— Да није Кортес, по вашем мишљењу, био анђео?

— Ви излажете људска створења најужаснијим мукама...

— Да не мислите да је мој предак Гатимозин на ломачи био у бољем положају?

— Ова свирепост догодила се пре четири века.

— А у Светом писму белаца, које је писано још пре две хиљаде година, вели се: „Дедови једоше кисело грожђе, а унутима зуби утрнуше“.

Пред овом варварском логиком Жубер је погнуо главу. Мексиканац је за тренутак уживао у својој победи, па онда рече кратко, заповедничким гласом:

— Доста с објашњењима! Ја радим оно што ми је воља. Осудио сам Европу и сада извршујем пресуду. Ви сте случајно успели да умакнете одмазди и сада сте моји заточеници. Ја нисам дужан да вам полажем рачуне, нити да вам ништа објашњавам. Мени, само мени, дугујете за своје животе и ја ћу њима располагати по свом нахођењу.

— Под претпоставком да ми пристанемо на то, — прекиде га Обри, који га је дотле ћутке слушао.

— И без вашег пристанка. Ја сам господар и ја заповедам.

— Ми се не морамо покоравати...

— Морате!

— Ако се успротивимо?... Ако побегнемо?...

— То је немогућно! Ви изгледа уображавате да се налазите на површини земље? Варате се, господице сликаре... Моје царство засад још није на земљи — оно се налази на дну мора.

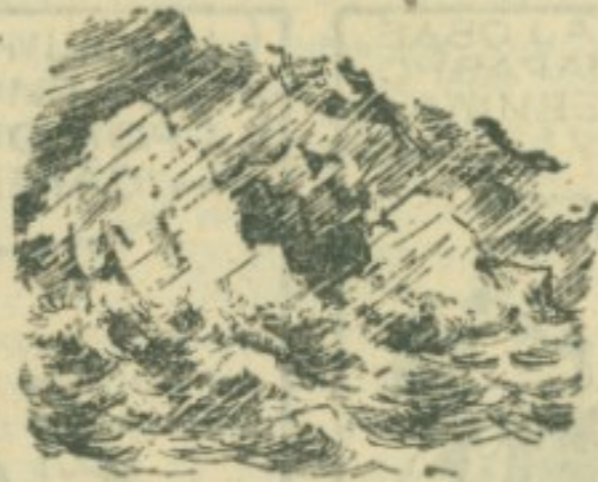
Три заточеника се сада још више уплашише.

— ... Ми се налазимо на дубини од четири стотине метара у Мек-

сиканском Заливу... у једном граду који је сagraђен на морском дну. То је јединствен град. За његову заштиту и безбедност примењени су сви резултати модерне науке. То је типично аштечки град. Стара аштечка кула светиља Коатеаутли, Змијски ѕид, коју су Шпанци разорили, изнова је подигнута, камен по камен. Овде доле насељено сам своје раднике, чуваре и слуге. Само ја, Кохуатл и пет његових свештеника можемо да отворимо тајне браве капија у зидовима и врата наших апарата за гњурање... Зато напустите сваку наду да можете побегти. Ви ћете видети сунчеву светлост тек када будем завршио обрачуна с Европом и кад, ни из чега, будем створио нов континент који ће бити моје царство.

Дон Агостино застане, очекујући даља питања. Пошто су заточеници ћутали, он настави:

— Али ја нисам само рушилац, ја сам и стваралац... Ви свакако схватате да би неизмерна снага скренуте Голфске струје могла да буде опасна за Мексико кад се не би за водене масе створио нов ток... И ту сам се руководио идејама једног француског научни-

ка, доктора Шаркоа... Ја ћу управити топлу струју према југу, у неутакнуто подручје за које се доктор Шарко тако живо занимао... Континент око Јужног Пола треба да се ослободи оклопа вечитог леда. Ја ћу га претворити у једно огромно, богато, плодно острво које ће постати носилац једне нове подмлађене цивилизације!... „Цар Мексика и Шестог Континента“ — то ће бити кроз кратко време моја ти тула.

Три заточеника се за тренутак ћутке згледаше. Свака препирка са овим човеком чинила им се излишна. Они су очигледно паали у руке једног људска, али једног одвећ добро наоружаног људска... Њихов живот је без сумње висио о коњу. Али, пошто су жељели да утврде шта је истина у свим овим чудесним причама, морали су, јер је то било једино средство, да се

претварају и да се праве послушни. Само на тај начин било је могућно отстранити његово неповерење, поново пронаћи Робера и остале морнаре и једног дана изићи из овог лавиринта.

Да ли је Дон Агостино погоднио шта се догађа у главама његових заточеника или заиста уображава да је успео да их убеди? Лукави осмех око његових усана исто тако је тајанствен као и цела његова особа. Дон Агостино опет седе и настави спокојно да говори, онако како је то уобичајено у друштву:

— Ја сада завршавам своје излагање... Господине поручнике, ја знам да сте ви страстан електротехничар, стручњак на том подручју... Мени је баш потребан за неке хитне радове један инжењер... Мој је пре кратког времена умро, од једног напада радозналости... и онда имам само неке надничаре. Ја вам нудим то место. Ви ћете радити под мојим непосредним надзором, па ако заиста покажете оно што од вас очекујем, доделићу вас доцније вашем старом професору Жироу за сарадника... Ви сте сликар, господине Обри, а поред тога имате дара и за вајарство; тако сам бар чуо од госпођице...

Жак је стегао пенице, док је Жана покрвенеала. Мексиканац се на то уопште није освртао.

— Моја престона дворана мора да се украси. То је копија престоне дворане у Теночкилијану, граду који су Шпанци назвали Мексиком и разорили га... Хоћете ли да се прихватите тога посла? Аштечку уметност, која је на веома високом ступњу, ви Европљани мало познајете. Сигурно ће вас занимати да се с њом упознате... Радићете с Кохуатлом, под мојим надзором... Ако се ви и г. Жубер покажете приљепни на послу, ја ћу обезбедити будућност вас обојице...

Французи се споразумеше једним погледом, али је изгледало да дон Агостино уопште не очекује њихов пристанак. Он их поздравил једним покретом руке, а пред Жаном се поклони.

Кохуатл је за то време отворио бронзана врата и пред њима се опет указа змијска дворана. Аудијенција је била завршена и „велики мајстор“ је хтео да оде...

У том тренутку Жана скупи сву храброст, ступи неколико корака напред и обрати му се:

— А ја, дон Агостино? Где је моје место?

Мексиканац се окрете, погледа девојку тако ватреним погледом да она и нехотиче устукну, и у

свечаној тишини одјекнуше његове речи:

— На моме престолу...

IV

— Кажу, чико, зар све ово није страшно ружно? Зар се то теби свиђа?...

— Не, то је само мало необично, али зато ипак величанствено...

— Можда, али све то није ништа према нашим црквама у Бретани... Па ове змије... све саме змије. Зар ти се не гади да живиш непрестано поред тих гмизавата, мада су само од камена и метала?...

Са рукама пуним влажне глине, показивао је мали Робер Морле на ѕид на коме је Обри, стојећи на скелама, моделирао један фриз. У томе ѕиду, који је био од меканог порозног камена, била су остављена мала удубљења, а у сваком од њих налазила се по једна метална змија, разјапљених чељусти и очју украшених драгим камењем.

Четвртаста дворана у којој су радили Обри и Робер била је засвојена великом куполом ишараном унакрсним пругама. Та купола се ослањала на дванаест гигантских стубова, а сваки је од њих, од дна до врха, био обавијен огромном змијом. Осам степеника водила су до престола начињеног од самог зеленкастог злата. Уз ножице и наслоне престола опет су се овијале змије, наткриљујући високи наслон. Отворене чељусти ових змија сачињавале су необичан балдахин над престолом, а њихове рубинске очи севале су пламеним сјајем.

Обри је за часак престао да ради. Још једном је прелетео погледом преко ове страшне архитектонске декорације, а онда је извештачено весело узвикнуо:

— Тја! На све се човек привикне... Ти си данас мало узнемирен... Додај ми боље мало глине, уместо што тако без престанка зијаш у те змије!

Уметник се саже да би од деџака узео суд са глином и искористи ту прилику да му брзо пришапе неколико речи:

— Пази шта говориш! Овде и зидови имају уши. Спаћешмо се само ако нам пође за руком да се прикажемо као да смо му привржени...

— Разумем вас, чико, али то прислушкивање је ипак ружна ствар, — одговори му деџак исто тако тихо, а затим гласно додаде: — Ја сам то само онако рекао... Ја знам да ти волиш ову врсту уметности...

— Наставиће се —

Робин Худ и његова дружина

28 ПРЕПАД

ШЕРИФОВ ГЛАСНИК УЉАХАО ЈЕ У РОБИНОВУ КЛОПКУ

Copyright, 1935, by E. R. McCall (all rights reserved)

БУДИ МИРАН И НЕ БУНИ СЕ! МОРАЋУ ДА ТЕ ОСЛОБОДИМ ШЕРИФОВИМ ПИСМА!

ОТПОР ЈЕ БИО УЗАЛУДАН

А КАДА ПОНОВО ВИДИШ ШЕРИФА, РЕЦИ ДА ГА ЈЕ ПОЗДРАВИО РОБИН ХУД!

Copyright, 1935, by E. R. McCall (all rights reserved)

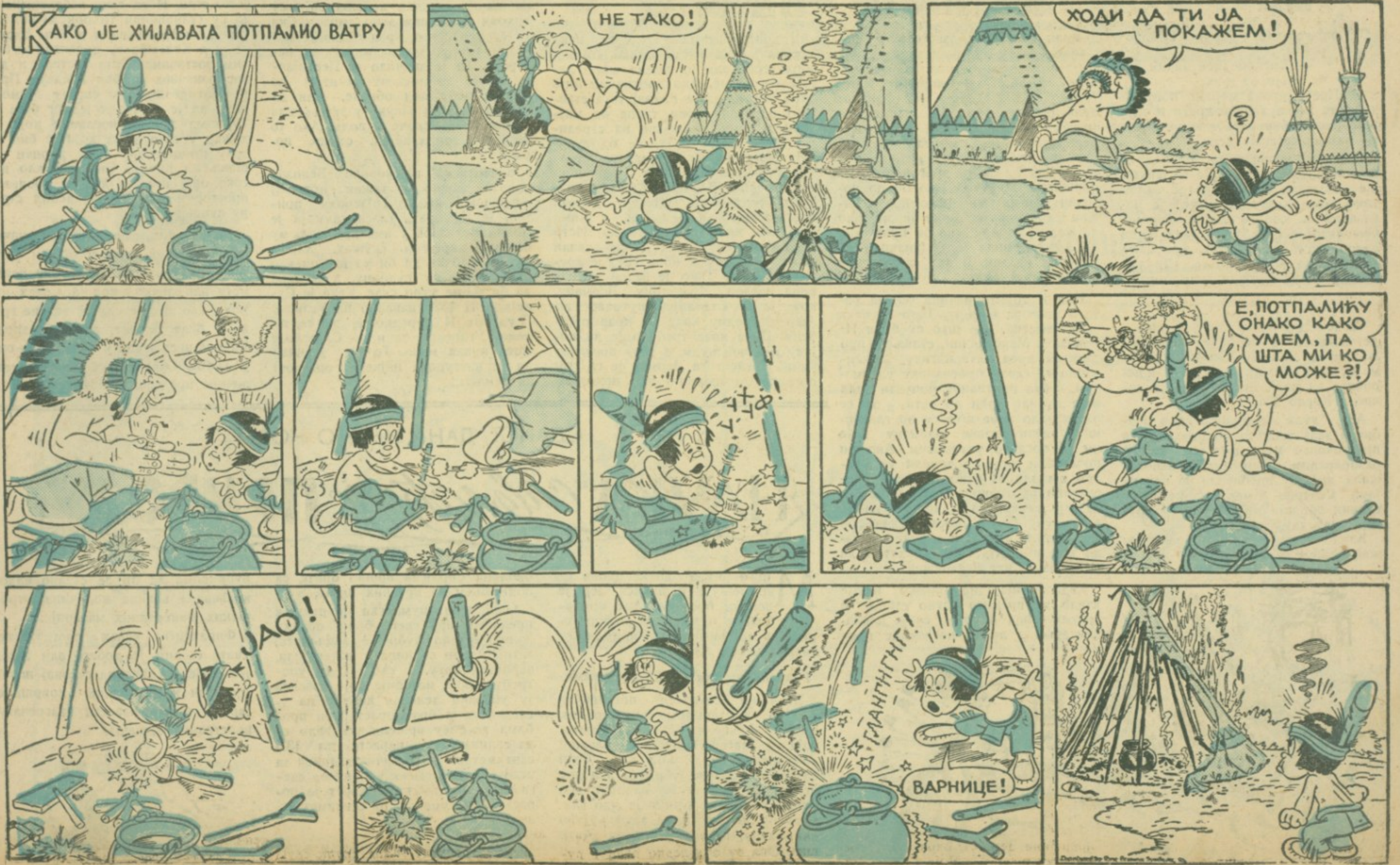

ГДЕ КАКО БЛАЖЕНО СПАВАЈУ! ХЕЈ, ВИ, ПРОБУДИТЕ СЕ!

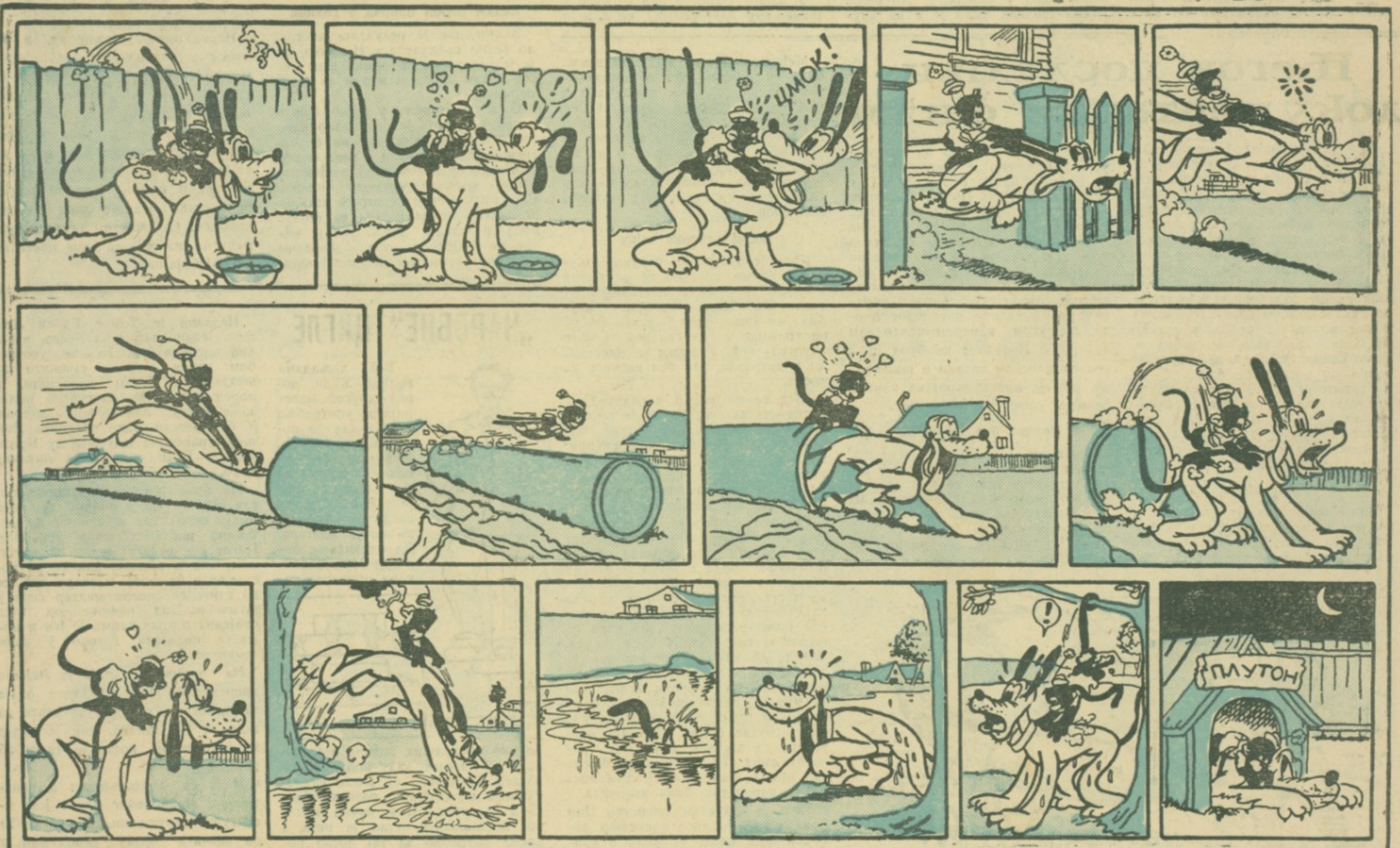

МАЛИ ХИЈАВАТА

WALT DISNEY

ПЛУТОНОВА НАПАСТ

НЕОБИЧНЕ ОБЈАВЕ РАТА И УГОВОРИ О МИРУ

Три коњаника јурла су пре-ријом.

— Вигваме већ видим, ре-че један од њих.
— Пре сумрака морамо попуши-ти дулу мира, додаде други и сна-жно ошину бичем свог коња чијим се санима сливала пена.

Густа и висока трава повијала се под копитама коња, чије се фркта-ње разлегало свежом преријом. А тамо, пред вигвамом, седео је по-главица са својим саплеменцима. Очекивао је беле људе да с њима склопи уговоре о миру, или како се то каже по обичајима Дивљег Запада — да попуши дулу мира.

То је само једна слика са хиља-де страница о необичним дожив-љајима на Дивљем Западу, о који-ма су написани многи романи, а нар-очито су познати они које је на-писао Карло Мај.

Али, "дула мира" није само нео-бичан знак уговора о миру који се практиковао међу многобројним и разноврсним племенима Црвеноко-жаца, који су пребивали на прери-јама Северне Америке, него су слични обичаји постојали и у дру-гим пределима света.

Када би неко племе Црвеноко-жаца желело да објави друго-

ломили копље и заболи у зе-мљу, а затим би на њему блатом прилепли лишће, што је означа-вало жалост, и корен једне горке биљке, што је означа-вало освету. Ако би племе ко-ме би тај ултиматум био упу-ћен желело мир, морало је на путу да забоду непреломљено ко-пље и да га окити драгоценостима и лишћем. Међутим, ако би подно-силац ултиматума предомислио то ко-пље са даровима, онда је значило да жели рат. Али, ако би приложи-ло дарове, онда је то значило да пристаје на мир и да су могући преговори о њему.

Има и других начина објаве ра-та и уговора о миру. Тако су нека јака племена, као што су били И-рокези и Мексиканци, стављала про-тивника пред алтернативу. Мексик-анци су слали противнику ултимат-ум, и ако противник попусти онда није морало доћи до рата, а то се означавало тиме што су по гласни-цима слали дарове племену које им је послало ултиматум. Ако би посланици који су донели ултимат-ум наишли на отпор, онда би по-главици противничког племена, ко-је није желело да се покори, нама-зали руку белом бојом, главу би му окитили перјем и у руке му да-ли мач и штит. Тиме су хтели да кажу да је рат неизбежан.

Када је неко индијанско племе хтело да прекине ратно стање с другим, онда је слао своје парла-ментарце у логор поглавице про-

гим континентима. Тако су нека бразилијанска племена као симбол мира стављала на видно место ли-шће од палме. Ако противник није хтео мир, онда је покрај тога став-љао одрезану косу, главе од мај-муна и птице нанизане на стрели-ци. Исто тако две главе од папа-гаја нанизане на поломљеном стрел-ци означавале су рат. Урођеници из Источног Конга у Африци сма-трали су да им странац долази као пријатељ и да жели с њима мир ако им пошаље пушку. Исто тако они су у знак мира слали странцу пушку и нож. Има и дру-гих обичаја. Тако је један погла-вица послао Драгутину Лерману, који је са Станлијем путовао по Африци. Једну козу на пола расе-чену. Пола козе требало је да по-једу његови људи, а пола поглави-чини. После тога Лерман је са тим поглавицом изменио по неколико

капи крви коју му је отпремио по посланицима на листу, и поглави-ца је то исто њему послао. Све је то означавало мир.

Стари Римљани имали су обичај када су хтели да објаве неком на-роду рат да дођу до границе и ту би из лукова избацили неколико окованих крвавих копаља чији су врхови били намазани смолом. Ски-ти су персиском краљу Дарију по-слали птицу, миша, жабу и пет стрела. То је значило да Персијан-ци треба да постану птице и да одлете небу под облаке, или да се као мишеви завуку у земљу, или као жабе да скоче у воду. Ако то не учине, онда ће их стреле по-бити.

Византиски војсковођа Велизар када је довео у тежак положај вандалског краља Гајзериха при-мио је од овога гласника који је молио Велизара у име краља да му пошаље харфу и спужву. Харфа му је требала да би уз њу опевао своју жалосну судбину, а спужва да би њоме утро сузе. Када је Су-лејман II 1526 навалио на Угарску Људевит II наредио је да се по целој Угарској, па и по Славонији носи крвав мач. То је значило да је наступила највећа опасност за земљу.

У Средњем веку у Западној Ев-ропи као симбол мира узимала се зелена грана. Славни морепловац Џејмс Кук пише да су народи на о-стрвима Тихог Океана употребља-вали зелену грану као знак мира, а њему су на брод послали папри-ке, што је означавало велико при-јатељство. Исто тако забележено је да су становници тихоокеанских о-стрва употребљавали и беле заста-ве, а и Колумба су дочекали са бе-лим заставама. Бела застава и да-нас означава симбол предаје. Про-та Матија пише у својим Мемоа-рима да је за време једног боја са Турцима послан посланик који је држао у руци прут који је био на врху процепљен, а у процеп је стављено писмо. Он је држао ви-соко овај прут и док је пролазио простором између зараћених стра-на пушњава је престала.

Поред ових, има и других знако-ва уговора о миру и објави рата, али је занимљиво да су они често исти или слични и код удаљених на-рода, као што је случај зелене гра-не и беле заставе, према народи Европе нису знали у то доба за оне у Тихом Океану и у другим уда-љеним пределима света.

СВАНОГ ДАНА НЕШТО НОВО

НАУКА савладају је ПРИРОДУ

Много "чуда" науке данас се примењује у пракси, јер је велики број научних прона-лазака изашао из лаборато-рија и добио широку примену у свакодневном животу.

Главица купуса од 30 килограма

Значајни резултати постигнути су са алкалоидом колхицином, који се добија из корена мравозива, који с јесени корива влажне планинске ливаде код нас. Овај алкалоид изазива убрзано дељење ћелија, па се постижу плодови нео-бичне величине. Купус је дао гла-вицу од 30 килограма захваљујући колхицину, краставици могу бити пут пута већи, тиквице тешке бли-зу десет килограма итд.

Други научници користе гас ети-лен. Клица од кромпира која је др-жана у комори с етиленом нагло је порасла, забобљала и претвори-ла се у кртолу, а грашак је добио зрна која су велика као кликер.

Експресне шуме

У нашој јавности већ се чуло о инжењеру Афанисијеву који је у

околини Сарајева вршио опите са подизањем експресних шума.

Овај наш шумарски стручњак предлаже пре свега бољу обраду и непрестано ђубрење земљишта, затим избор садница и материјала, нарочито негу, а уза све то упо-требу неких материја које изазива-ју убрзано дељење ћелија, па у-след тога и брз пораст. При про-бама које су вршене успевало се да садница бора нарасте до 13,5 сантиметара док обична садница за исто време постиже висину од све-га шест сантиметара. Хрст је по-растао 24, уместо 10 сантиметара, итд.

Воћке ће сазрети по жељи људи

У Америци су успели да смрзну цветни прах пелуда помоћу угље-не киселине (такозваног сувог ле-да) и да га искористе за оплођа-вање воћака и цветова који касни-је цветају. Тако је омогућено регу-лисање сазревања према човековој жељи.

Седам берби поврћа у години

Занимљиве је резултате пости-гло једно предузеће у Немачкој ко-је је успело да за годину дана ди-гне седам берби и жетви са једне парцеле.

Опит је извршен у једној башти с поврћем, која је претходно наро-чито приправљена. Земља је за-гревана помоћу цеву с топлом во-дом, које су положене у земљиште испод кореног система биљака. Сем тога, биљке се штите наткри-љивањем асурама, ако се појаве мраз и слана. Земљиште је па-жљиво ђубрено добро згорелим стајским ђубрегом и вештачким

ђубривима да би се стално надо-кнађавала велика количина утро-шених минералних материја.

Финансиски успех овога подух-вата сасвим је добар, али засад још није могуће да се овај начин примени и на велике површине, јер је тешко извести загревање пространих парцела.

Наука прекраја природу, а ми који смо сведоци ових преображаја можемо само да се питамо: где су границе ових могућности. Не ле-жи ли у блиској будућности спас човечанства баш у овим неверо-ватним резултатима, јер знамо да се број становника на земљи нагло увећава и питање њихове исхра-не постаће једнога дана велики проблем. Са оваквим резултатима, међутим, изгледа да нема места ни каквој бојазни.

Његов последњи документарни филм

Један од најнеобичнијих али и најтрагичнијих догађаја за које се зна о филмским сниматељима, свакако је случај Цима Ернеста, помоћника чувеног филмског сниматеља Цона Крига. То је човек који је на целофанској траци снимно своју сопствену смрт.

У трагању за новим, необичним и занимљивим, они су пре петнае-стак година одлучили да пођу зајед-но с експедицијом која је требало из једног потонулог брода, у заливу Ла Плаз у Калифорнији, поред о-стрва Еспириту Санто, да извуче на површину потопљено благо.

Сниматељи су са собом понели нарочите апарате којима су наме-равали да сниме живот под морем и рад гђурача у дубинама. У том тада опасном подухвату они су же-лели да стекну славу.

На дну

Цон Криг навукао је тешки оклоп гђураца и први се спустио у зелени повор да разгледа стару бродску олупину и проучи могућности сни-

мања. Када је изашао на површи-ну, одушевљено је причао о све-му што је видео и тврдио да је снимање могуће. Његов помоћник Цим Ернест горео је од нестрпље-ња да и сам сиђе на дно и почне снимање. Не чекајући да се његов друг олмори, он се сам спустио до брода. Када је стигао на дно Ернест је објектив једне филмске камере, која ће сама снимати, упра-вно према кориту потонулог бро-да, а другом камером почео сам да снима. Попео се на брод пре-кривен морском травом и шкољка-ма, док је она аутоматска камера снимала сваки његов покрет.

Позиви без одговора

Цон Криг, с посадом која се на-лазила на броду, приметио је у јед-ном тренутку како се цев за ваз-дух грчевито трза, а убрзо затим Цим Ернест дао је из дубине знак: опасност, подижи!
— Подижите га, — викнуо је Цон Криг.

Међутим, људи на дизалицама били су немовни. Јер су ужад ко-јија је гђурац био везан, као и цев за ваздух, били прекинути. Сви телефонски позиви гђурацу остали су без одговора. Било је јасно да је њихов друг изгубљен и да му у најсрећнијем случају остаје само још неколико минута живота — док се не истроши кисеоник у гђурач-ком звону.

Филм открива тајну

Криг је ужурбано навукао гђу-рачко одело, спустио се до брода и почео да трага за несталим дру-гом. Од Цима Ернеста није било ни трага. Криг и други гђури-ци тражили су га све док се није спустила ноћ. Трагање су настави-ли и сутрадан, али без икаквог у-спеха.

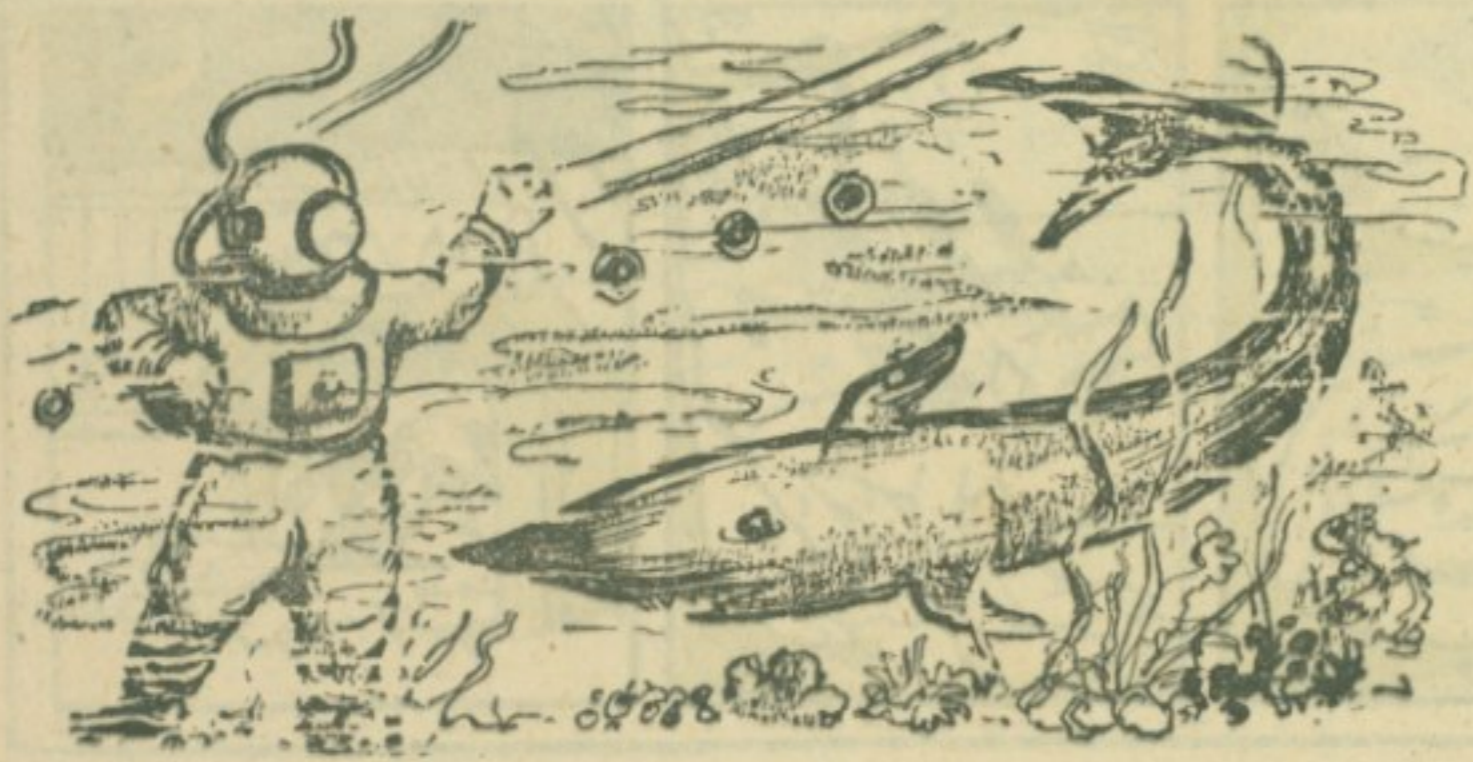
Шта се то могло догодити? — питали су се они. Каква се то тра-гедија олингала на дну мора? На-зад, после више дана, они су про-нашли аутоматску филмску камеру, развили филм, и на биоскопском платну добили одговор и разјашње-ње трагичног догађаја.

Гледали су спене истинитог и страшног филма. Оне су прикази-вале Ернеста како обилази корито потонулог брода, а затим се испред објектива појавила једна прна сен-ка и стреловитом брзином јурнула за Ернестом. На филму су се мо-гла јасно распознавати два реда о-штрих и светлуцавих зуба ајкуле. Видело се како прекинута цев за ваздух као лелујава змија витла по води, а затим је облак муља, који је морска неман подигла репом замрачило слику и прикрило послед-ње тренутке борбе филмског опе-ратера са ајкулом и његову тра-гичну смрт. Ту се прекида филм-ска вршица. Камера се у том тре-нутку вероватно била заклочила.

Тако је филмски оператер Цим Ернест снимно свој последњи до-кументарни филм — филм о соп-ственој смрти у морским дубинама.

ме рат, оно би његовом по-главици послало по свом чо-веку копље, стрелу или неко друго оружје. Чим би поглави-ца примио то оружје, јасно му је било да је рат на прагу. Тако је племе Њијамвеза када је хтело да објави рат другом племену слао противнику секиру и два куршума. Племене Лајемвамба слао је улти-матум на тај начин што би пре-

БЕОГРАЂАНИН амбасадор ТЕКСАСА и МЕКСИКУ

Доживљаји Београђанина Борфа Јовановића необично су занимљиви. Када их је око 1840 године енглески писац Стивен објавио у свом делу о Мексику, о њима се говорило и писало широм света. Борфе Јовановић помињао се у вези са борбом Мексиканаца за независност њихове земље.

— Право му је име Рибар, каже Стивен, а то на немачки преведено значи Фишер, па га тако и зову.

Бунтовничка крв

Затим Стивен у свом делу прича Борфеву историју. Када је у Србији почео Први устанак Борфу је било седамнаест година. И он је учествовао у устанку и тако прошао кроз прву своју револуционарну школу. После слома устанка пребегло је у Аустрију. Ту га војне власти, са многим другим избеглицама, врбују у војску која је кретала против Наполеона. По свршетку овога рата, Аустрија је распустила одреде који су били састављени од емиграната из Србије. Тако је Борфе остао тренутно без занимања, али се касније почео да бави трговином. Посао му није ишао од руке и он одлучи да напусти Стари свет и опроба срећу у Америци. Одмах је кренуо за Хамбург, где је срећно понајвише пешачећи, стигао, а већ 1815 године отпловио за Филаделфију, Одавде се преко Охаја упутно у државу Мисисипи, где је после пет година добио држављанство Сједињених Америчких Држава.

У то време у Мексику је избио покрет за независност, наставља Стивен. Рибар, у коме се одмах распалила стара бунтовничка крв, пошао је тамо и после кратког времена постао грађанин Мексика.

У борби Мексиканаца за независност Борфе се истаклао као организатор војних одреда и одличан војсковођа. У једном мексиканском граду покренуо је и новине које су се нарочито истинале својим слободоумљем. Због тога је дошао у сукоб са реакционарним председником Санта Ане, па је морао да напусти Мексико и оде у Тексас, који је тада био независна република. Убрзо је постао грађанин Тексаса. Када су републике Тексас и Јукатан склопиле савез против претседника Санта Ане, а тај савез био је углавном Борфеве дело, он је постао посланик Тексаса у Јукатану. Касни-

је, када је заједничким напорима Мексиканаца и њихових пријатеља оборен Санта Ана и његов режим, Борфе је наименован за амбасадора Тексаса у Мексику.

Стивен је упознао Борфа Јовановића када је овај био посланик у Јукатану и када је водио најжешћу борбу против Санта Ане, који је настојао да се на било који начин домогне Јовановића.

— Рибар врло добро познаје право стање ствари, наставља Стивен. Зато је из њега спремно све оно што му је потребно за пут. У његовој соби стоје у приправности пиштољи, сабља, седло, узде и он је увек спреман да уздаше. Разговори с тим човеком били су врло занимљиви. Обично смо се састајали увече. После разговора о Јукатану прешли смо на разговор о Србији и о Београду, његовом родном месту. О Србији ми је говорио са великом љубављу и жаром, причао је о њеним седима и варошницама, које познаје исто тако добро као и мексиканске. Ванредно је његово познавање људи и места, а његов живот пун је догађаја и промена које ни до данас нису довршене. И, упркос тог бурног живота, Рибар је човек миран, његово опхођење је узудно, мишљење разборито и нико не сме да каже да је пустилов и дуталица.

Тако завршава писац Стивен своја опширна причања о Београђанину Борфу Јовановићу, који је постао једна од највишећених личности у догађајима тадањег Мексика.

Новинар на послу

Један извод из Стивенових причања о "поклисару Рибару" донео је 1844 године и загребачки часопис "Даница". Тај извод, под насловом "Србин у Америци", изазвао је разумљиво интересовање. То интересовање за "Србина Американаца, поклисара и великог господина" још више се појачало када је у јулу 1844 године објављен у "Даници" један допис из Београда. Борфе је тада био амбасадор у Мексику.

— Мислим, јавља дописник из Београда, да часним читаоцима "Данице" неће бити немило кад сазнају да данас исти има рода у Београду.

Затим дописник "Данице" прича како је случајно наишао на амбасадоровог брата Станка. Једно вече он је изишао у Палилуду да прошета и ту је поред Јевремове баште (данас Ботаничке баште)

застао када је чуо како неки коларски мајстор прича свом суседу да га је "ономад управитељство вароши испитивало о брату Борфу, који је сада у туђем свету, тамо преко мора, велики господин и зове се Рибар". Новинара су "ове последње речи дирнуле у уши" и он је приступио Палилудцима. Запитао је коларског мајстора: "Није ли то онај Рибар, што се у Америци налази?" Мајстор Станко, тако се звао, потврдио је а затим му је новинар поставио неколико питања на која му је Станко одговорио. После слома устанка Станко је са братом Борфом био прешао у Панчево.

"И тако оде на Французе"

— Кад у Панчево дођосмо, ја се намерих код једнога газде, а мој браца Борфе код другог, неког кожара. Једаред пође с газдом у Борчу да доведе рибу и толико су је нахватили да реше да је продају у Земуну. У Земуну су тада били неки "вербанкаши", који су момаке, особито бећаре, купили у фрајкор против Француза. Тако окупиле и мога брата Борфа и одведоше га у Темишвар под именом Рибар, јер је рибу продавао. Ми потрчасмо у Темишвар да га откупимо, али узалуд. Више га не дадоше већ оста под име-

— Та није, одговорио је мајстор Станко. Наше право име од старине је Јовановић. Борфу су Немци надели то име зато што је рибу у Земуну продавао и под тим именом смо га и у Темишвару тражили.

— Разговор се још о којемуду водио и ја сам најпосле оставио амбасадоровог брата поред његове коларнице на углу према Јевремовој башти. Све сам ово побележио што сада и вама саопштавам, па ако за вредно наћете, јавите то и часним читаоцима "Данице".

Тако завршава допис из Београда у коме неки, данас непознати, наш новинар саопштава своје занимљиво, а у неку руку и сензационално откриће о пореклу чувеног мексиканског револуционара Рибара, некадањег Борфа Јовановића, "жителя београдског".

— Ама, брате, прекинуо га је новинар, па зар се и ти Рибар или Фишер зовеш?

ДА ЉУДИ НЕ БИ ЈЕЛИ КОРУ СА ДРВЕТА

Сушне, неродне и уопште гладне године одувек су наилазиле после оних родних и добрих. Понекад је неродна година наступала одмах иза родне, а понекад после две-три родне. Дешавало се и другачије: по неколико гладних година наћу узастопце, једна за другом, па тек онда дође једна која свету донесе доста хране.

Гладне године увек су се дуго и добро памтиле, дуже и боље него оне када су људи имали шта да једу. "То је било пред ону гладну годину", "То ће бити уз ону гладну годину" — тако су људи говорили и тако су се те страшне године преносиле кроз народно памћење, с једног колена на друго.

Сушна година ушла је и у народну песму:

Црна земља испуца од суше,
У њу живи пропадаше људи.

А и народна клетва служи се сусноним годинам:

Да не падне дажда из облака,
Плаха дажда, нити роса тиха:
Да не роди вино ни шеница!

Док народ памти гладне године само по њиховим невољама, заборавајући често када су тачно оне наилазиле, историја је многе од таквих година датумски забележила и оставила нам податке према којима можемо да стекнемо јасну слику о пањама које су народ сналазиле. Кад би суша или која друга елементарна невоља дошла с ратом, онда су страхоте биле још веће.

У једној старој књизи записано је да су једне године гладни људи у Србији "жвакали своје појасе и обућу" и да "горе и пећине, брда и долине и све распуштене беху испуњене телесима мртвих, нагих и непогребених, да је било страшно и жалосно и погледати".

Година 1690 била је за Босну једна од најтежих у историји овог краја. Владала је глад, она страшна глад која улази у народне приче и разне летописе као злу време које се не заборава. Људи су јели са дрвета кору, винову лозу, мачке, а ни пасјег меса нису се гадали. Било је и страшних призора: гладна маса наваливала је на мртваци, оне који су од глади помирли, а ником није било стало до тога да их сахрањује.

Због глади су настајале и сео-

Народ се морао другачије сналазити. Кад би једна година донела доста кукуруза и пшенице, од тога се извесна количина одвајала за сушну и злу годину. Научници који раскопавају остатке наших старих градова наилазе и на места где је смештена храна која се чувала за прехрану становништва у данима неродице. Та смештена храна стачила су на трапове у које је стављена кромпир да не би пропао у току зиме.

У првој половини прошлог века по седима у Србији грађени су кошеве у које се стављала храна за "непредвидиме нуждне догађаје". Постојала је наредба да се "од сваке пореске главе по 50 ока чисте ране узме и у кошеве, кои ће се одсад магацини звати, саспе". Поред сеоских подизани су и општински кошеве у које се сабирала храна из више села.

У новембру 1842 године кошеве су укинута, па су после неколико година опет успостављени. На редба о поновној успостави кошева садржи и једно опширно обраложење у коме се каже: "Јер шта је природније него да се свак за себе побрине, и шта је практичније него да когод у благословеним и плодним годинама остави понешто за године неплодне? Ако ли је јошт какав доказ за ово нуждно, то само треба погледати на свакидашњу практику светску..." Кошеви су — стоји даље у обраложењу — били укинута због тога што се њима рђаво руковало, а кад кошевима буду руковали способни и поштени људи, они "могу и морају бити народу полезни", тако да народ "у плодне године сам себи зајам чини за године не-

У областима арктичког појаса, нарочито на Лапланду који обухвата северни део Скандинавије и Финске, Гренланду и северном Сибиру, као и на Аљаски, ирваси или северни јелењи су нераздвојни део свакодневног живота. Лапландцима и Ескимима ирвас служи за вучу саоница, за преносење товара и јахање, од њега добивају месо и млеко, док свежу ирвасову крв употребљавају као лек против многих болести. Од његове коже Лапландци-номади праве себи шаторе и одећу.

Ипак, за ирваса се не може рећи да је домаћа животиња становника северних области. Мада су по једни ирваси питоми и мирни, већина остаје целог живота полуdivља. Чак се не може рећи да Лапландци и Ескимци чувају и гаје стада ирваса. Уствари, они као номади иду за својим ирвасима који су у потрази за храном у сталном покрету.

Ирваси се углавном хране оним што сами наћу. На пространим снежним равницама које изгледају потпуно пуне и голе, ирваси наћу себи хране под снегом и ледом. Својим плочастим копитама, са веома оштрим ивицама, ирвас може

да разбије и иситни чак и најдебљи лед и да под њим наће бледозелене лишажеве које у овим крајевима често називају ирвасова маховина. За време кратког лета лишажеви, као дебео зелен филм, покривају простране тундре. Тада се људи и стада ирваса дуже државају на једном месту. Поред тога, ирваси једу и дивље печурке, лишће врбе — једном речи без пробирања све што расте у суровом и оскудном арктичком појасу.

Ирваси веома лако подносе хладноћу и радије се склањају у заветрину испод неке стене или дрвета него у заклоне које им људи подићу.

Многобројне су користи које човек има од ирваса. Мада женка ирваса даје само пола шоље млека дневно, оно је тако густо да му се мора додати бар још три дела воде. Лапландци ово млеко обично оставе да се смрзне, затим га секу и као кошке шећера додају у топлу воду или кафу. Међутим, веома је тешко помусти чак и припитомљеног ирваса. Због тога Лапландци при мужи набаце женки око врата и ногу неку врсту ласа чији други крај чврсто завежу за дрвени стуб или оград.

Једино превозно средство на далеком Северу је пулка, нека врста саоница које вуку ирваси. Пулка више личи на мали, планак чамац, него на праве саонице. Овај "снежни чун" дугачак је до два метра, широк седамдесет, висок тридесет сантиметара, а на средини има само један широк саоник. Пулка нема руду, већ један кожни каиш који пролази између ирвасових ногу и везује се за дрвену или кожну огрлицу, а њоме се место уздом, управља једним дугим кожним ременом. Вожња пулком није увек угодна, јер ирваси тешко подносе да буду упрегнути. Док је за крошење дивље коња из америчке прерије довољно месец-два, ирваса треба навикавати на вучу више од шест месеци. Па чак и после тога он се буни против тог ропства и често покушава да скрене с пута или да легне на снег. По добром путу ирвас може да вуче двеста педесет килограма и да за један дан превали четрдесет миља.

За Лапландцима и Ескимима ирваси су све: храна, одело, превозно средство. Плака ирваса употребљава се за пушење душека, од репова се праве најбоље четкице за бријање, а од коже одело и обућа. Нарочито је добра кожа са чепа, јер се од ње добивају фонони који се уопште не клизају. Од ирвасових жила и мишићних влакана прави се јак конач који се употребљава за шивење кожних чамаца. Тај конач је нарочито погодан, јер жле у води набрекну тако да кроз шавове не може да улази вода.

Рогови се употребљавају за прављење игала и корича за ножеве, а стомачне мембране — ирвас има шест желуцаца — за паковање и чување сира.

Без ирваса, те мирне па ипак људиве животиње, тежак живот становника суровог Севера био би још много тежи, можда чак и немогућ.

бе — становништво је бежало из једног краја у други само да би дошло до хране. Успут су многи умирали.

У ранија времена, кад саобраћај није био развијен као данас и када није постојала међународна трговина, сушне и уопште гладне године много су више жртава однеле него данас. Борба за одржавање живота била је много тежа, јер нису постојали возови који из другог краја брзо довозе пшеницу и кукуруз, нити су лађе преко океана преносиле храну из једне земље у другу.

плodne и случајеве непредвиђене". Кад би у пролеће неко домаћинство остало без хране, она му је давана на зајам из коша. У наредби је речено: "Зајам овај да се и ма враћати у месецу Децемврију, и то да се за узамљени 100 враћи 150 ока кукуруза, из узрока што се у зајам даје кукуруз сув, а враћа се сиров..."

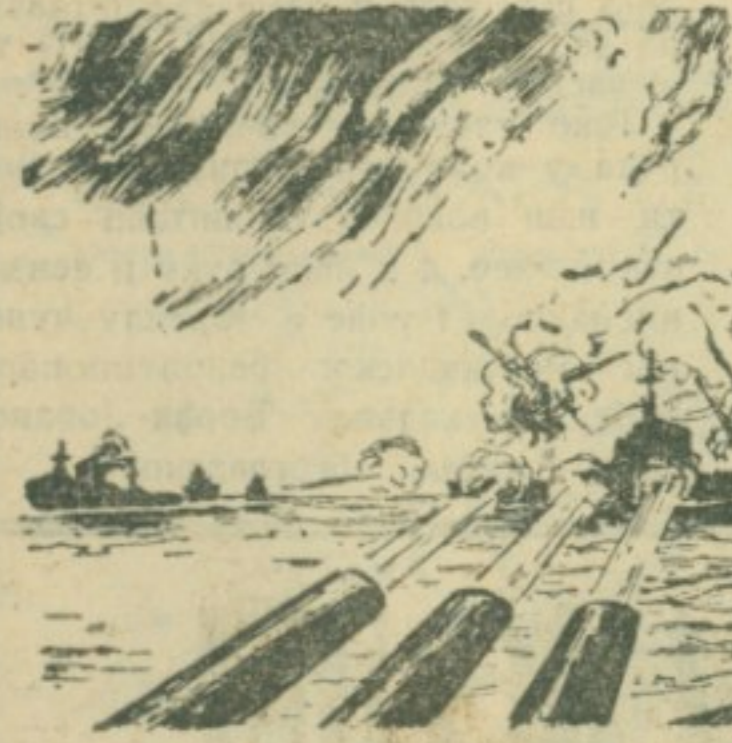
Међу онима који нису били обавезани да дају храну у кошеве налазили су се и Цигани чергари и коритари који се нису бавили земљорадњом и нису имали своје стално пребивалиште.

Нису само немачке подморнице имале за задатак да нападају савезничке конвоје у последњем рату. Немци су у ту сврху били изградиле и неколико снажних површинских јединица. Једна од њих био је бојни брод „Шарихорст“ од 26.000 тона. У њему је на идеалан начин била сједињена снага са брзином. Са својих 29 чворова на час он је био бржи од готово свих енглеских бојних бродова, а са својих 9 топова од 280 милиметара био је боље наоружан од ма које енглеске крстарице.

У потери за конвојем

Тога хладног, сумрачног јануарског дана испловио је „Шарихорст“ из једног норвешког фјорда и упутио се ка северу. Жртва је овог пута имао да буде један енгле-

ски конвој од пола милиона тона, који се кретао ка Мурманску.

Обавештења која је немачки адмирал добио била су тачна. На око 150 километара северно од норвешке обале опазно је конвој. Трговачки бродови, крцати материјалом, дловили су под заштитом ратних бродова. Поред корвета и контораторпиљера мале тонаже, ту су биле и три лаке крстарице. Крстарице су пловиле с југоисточне

Тројчасни ШАРИХОРСТА

стране конвоја, а баш отуда је и наишао немачки брод.

Енглези нису били нимало изненађени његовом појавом. Захваљујући будном оку радара, они су га видели много пре но што се и појавио, па су сви њихови топови били окренути на ту страну. На крстарицама било је све спремно за борбу.

Снаге су биле неједнаке. Само један плотун са немачког бојног брода био је јачи од ватре све три крстарице заједно. Једна јединица граната са „Шарихорста“ била је довољна да потопи ма коју од њих, док гранате са енглеских бродова, чак и ако би погодиле циљ,

не би могле да нашкоде оклопу немачког брода.

Па ипак, енглески бродови пошди су на непријатеља. Са једног од њих изви се у дивном луку ракетла и распрсну се над немачким бродом, а одмах затим грмнуше топови са све три енглеске крстарице.

Немачки брод није одговарао на ватру. Једним брзим окретом он је избегао њихове гранате и јурнуо из осветљене зоне, да га ускоро нестане у мраку. Иако су били јачи, Немцима није било до борбе са енглеским ратним бродовима. Конвој је био њихов циљ.

И све је опет било мирно...

Злослутна тишина

Та тишина била је за енглеске бродове гора од непријатељске ватре. Сви су знали да се „Шарихорст“ прикрада транспортним бродовима и да може сваки час излетети из помрчине. А ако се ту не задесе крстарице, готово је са конвојем.

Прошла су тако три часа, пуна стрепње и ипчекивања. А кад се најзад немачки брод приближио конвоју, опет је наишао на крстарице, за које је мислио да су на сасвим другој страни. Било је то непријатно изненађење за немачког адмирала. Зато је наредио да се опали само један плотун и одмах кренуо у своју базу. На том месту више није смео да се задржава, јер је знао да су и други енглески бродови обавештени о његовом присуству и да сад вероватно хитају да му пресеку пут.

У овоме је немачки командант имао право, али ипак није био све стан колико је био опасан положај у коме се налазио његов брод. Свега 150 миља југозападно налазила се јака енглеска ескадра: бојни брод „Војвода од Јорка“, тешка крстарица „Јамајка“ и четири торпиљера — снаге које су биле довољне да га униште. А није знао ни то да се ти бродови већ налазе на путу којим ће он морати да прође.

Заседа

Гоњен лаким енглеским крстарицама, немачки брод је јурно право према југу. На гоњиоце се

зао један потпуно нов свет, занимљив не само за зоологе и ботаничаре, већ и за хидротехничаре и геологе. Као да је пред њима неко подигао застор и пропустио их у земљу чуда: диновске морске сасе, лепеазити корали, огромни сунђери невероватних боја покривали су дно и зидове пећине. Они су ту пронашли животињски свет за који се дотле претпостављало да може да опстане само на највећим морским дубинама. На зидовима пећина научници су открили микроскопски ситне организме — планктоне — који служе као храна великим пећинским „становницима“. Истраживачима је изгледало као да су нашли један свет који има своје посебне животне законе.

Наиме, према мишљењу Руперта Ридла, вође експедиције, нетачно је мишљење да расподела животињског света у морима зависи од притиска воде. Он сматра да животињски свет углавном зависи од светлости у појединим слојевима мора. Он овим и објашњава појаву дубинских врста у мрачним морским пећинама.

У пећине Тиренског Мора нису се спустили само ботаничари и зоолози. С њима је пошла и једна екипа техничара која је снимала велики документарни филм у боји који су назвали „Светлости под водом“. Осветљење великим и јаким рефлекторима, пећине су изгледале као кулисе које треба да дочарају визије које је својом маштом могао да створи само Жил Верн. Видик филмске камере често су замрачивали диновски морски пауци за које се мислило да могу да живе само у највећим дубинама.

„Светлости под водом“, први филм у боји снимљен на мор-

ском дну, значајан је докуменат о последњем испитаном „животном простору“ земљине кугле. Све оне који га буду видели он ће потсетити, као што је потсетно и његове творце, на Жил Верна.

није обзирао; важно је само да је испред њега слободан пут.

Али, тај пут није био слободан. Око 16,30 часова упао је у заседу. Опет је ракетла осветлила бојно поље, а одмах затим топови са „Војводе од Јорка“, који су сатима чекали спремни, осули су ватру на бегунца. Биле су то гранате од 356 милиметара. Три тоне челика сручише се на палубу немачког брода. Немачки адмирал је очајнички покушавао да окрене брод, али је већ било касно. После 30 секунди грунуо је нов плотун, још тачнији од првог. Тешко оштећен, немачки брод је ипак успео да се окрене и да избегне трећи плотун, али је наишао на нове непријатеље. Четири брза торпиљера никако није могао да се

ослободи. Они су му прилазили све ближе. Ево, већ су на 4.000 метара, али још не отварају ватру. Кад су пришли на непуну два километра, пустили су торпеда. Око „Шарихорста“ дигли су се високи стубови воде и одјекнуле су страховите експлозије.

Кад се развишао дим, „Шарихорст“ се и даље љуљао на таласима, али то више није био онај поносни брод, него обична олујна која се једва држала на води. После тога, брзо је дошао крај. Пришла му је тешка крстарица „Јамајка“ и једним јединим плотуном торпеда послала га на дно. За то време остали енглески бродови купили су преживеле по узбурканом мору.

АНТОЛОГИЈА НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЧУДА

СЛОНОВА КУЛА

У Њу Делхију, над гробом свог омиљеног слона, султан Ак-

бар подигао је ову велику кулу. Кула је украшена многобројним комадима слоноваче.

БАКА — ДОКТОР ПРАВА

Марта Берли из Менфиса, у Америци, имала је шездесет година када је добила титулу доктора права. Тешке породичне прилике натерале су је да се под старе дане заплеси, а како није желела да добије неко слабо плаћено место она се уписала на универзитет и заједно са својим унуком редовно посећивала предавања. Бака је дипломирала пре унука, затим одбранила докторску тезу и запослила се у једној адвокатској канцеларији.

НЕОБИЧНА ЗБИРКА

Чилеанац Хосе Марија де ла Фонта има јединствену збирку на свету која се састоји од неколико хиљада боца са водом из свих великих река. Он је годинама путовао и испитивао реке и мора. Тако он у својој збирци има воду из Плавог Нила, из кинеске Жуте Реке, из Беле Реке у Канади, Рио Негада до Сул и из многих других река. Сем хиљаду боца с речном водом, он у својој збирци има и две хиљаде шест стотина бочица са водом из разних потока и десетине боца с морском водом. Најтеже је прибавио воду из реке Пандат, на Тибету, јер су му тамошњи свештеници правили велике тешкоће.

ЧОВЕК — КАМЕЛЕОН

Познато је да неке животиње мењају боју коже или длаке према средини у којој се налазе и према временским приликама. Међутим, овакве појаве досад нису забележене код људи. Због тога

је један човек — камелеон изазвао праву сензацију на медицинском факултету у Рио де Жанеиру. То је био неки В. Фарнто, чија је кожа веома често мењала боју у свим нијансама од светложуте до тамноцрвене.

СЛЕДБЕНИК НАБУКОДОНОСОРА

Према предању, цар Набукодоносор сваког дана јео је одређену количину свеже траве мислећи да ће тако продужити живот. Једини његов следбеник у овоме био је Енглез Брансон. Он је у пролеће и лето сваког дана јео свежу траву, справљао од траве оброке, а поред тога један део траве из свог травњака сушио је да би и за исхрану преко зиме имао довољно сена.

УЛИЦА ОД ЗЛАТА

Трећа улица, која је главна пословна улица у Фолсу, у Америци, поплочана је с више стотина тона кварцног камена који у себи садржи знатан проценат злата.

„СЛЕПО“ ПИСАЊЕ

Едвард Коркени, главни спортски уредник једног великог њујоршког листа, дао је исцрпне извештаје о 832 фудбалске утакмице, а од њих је гледао свега две.

„ЧАРОВНЕ“ ТИКВЕ

Биљка која најбрже расте је једна врста тикве која се гаји у Француској. Само за једну ноћ из веома ситног семена израсте стабљика и на њој плод који има један метар у пречнику.

НАЈСТАРИЈИ СПОМЕНИК НЕЗНАНОМ ЈУНАКУ

Изнад Дамаске куле у Јерусалиму налази се један натпис на јерменском језику, израђен у мо-

зилу, који гласи: „За успомену на све оне који су погинули, а чија се имена не знају“.

Амбалажа која се једе

Кад се у трговини говори о паковању свежег воћа, увек се истиче да амбалажа често боље „продаје“ робу него сами плодови. Зато се одавно врши паковање у таквим омотима који

робу чине лепом и привлачном. У неким земљама у којима је воће драгоценије него код нас, јер га нема у довољној количини — где се поједини плодови продају на комад, а не на килограм, давно су изишле из употребе кесе од обичног папира, већ се воће продаје у целофану, у прозирној шареној хартији, итд. Али, ни једна амбалажа није довољно сигурна да истовремено воће сачува и од квара и од оштећења. Зато је у Америци почела широка примена новог материјала за паковање јабука, крушака и још неких врста воћа. Његово име је пектин.

Пектинске материје су природан састојак свежег воћа и употребљавају се у индустрији конзерви ра-

ди стежања — желирања — мармеладе, цемова итд. Пектин не само да није шкољив, већ га понекад и лекари препоручују.

Сада се у Америци свеже воће потапа у пектин, који је справљен

по нарочитим прописима. Он образује, на пример око јабуке, омотач који се ствара, потпуно затвори плод и тако га чува од квара. Сем тога, чува га и од смежуравања и увелости. Кад купац узме такву јабуку, која се провиди кроз пектински омотач, може да је обрише или овалаш опере, а затим да је поједе заједно са амбалажом.

КАО у роману ЖИЛА ВЕРНА

Тајанствене пећине у мору упознао сам први пут једног светлог јесењег дана 1949 године. Ипак не! Морско дно сам упознао још давно кад сам као дечак први пут читао књигу Жила Верна „Двадесет хиљада миља под морем“. Стотинама пута видео сам морско дно, премеравао га, истраживао и снимао, али увек ми је пред очима била слика капетана Немо како обазриво иле по морском дну испред својих људи и како високо издуже светиљку пред улазом у једну подводну пећину“.

Необични, и за оно време невероватни, доживљаји Жил Вер-

нових јунака, подморнице и ваздушни балони, данас нису више догађаји и изуми које је створила машта једног даровитог писца. Данас се путује брже него што је некад путовао Филипас Фог, измишљени Вернов јунак, а морским дубинама и ваздушним простором људи су већ давно завладали.

Руперт Ридл, вођа „Тиренске подводне експедиције 1952“, који је још 1949 године почео да испитује живот у морским пећинама, често се сећао капетана Немо и његовог обитавалишта на дну мора. Кад су чланови те експедиције продрли у морске пећине Тиренског Мора, пред њима се ука-

Историја ветрењаче

Ваздушна струјања — ветрови, по мишљењу неких научника, нису још у довољној мери искористићена, иако је енергија ваздушних струјања била позната још од најдањих времена. У старо доба, када људи нису

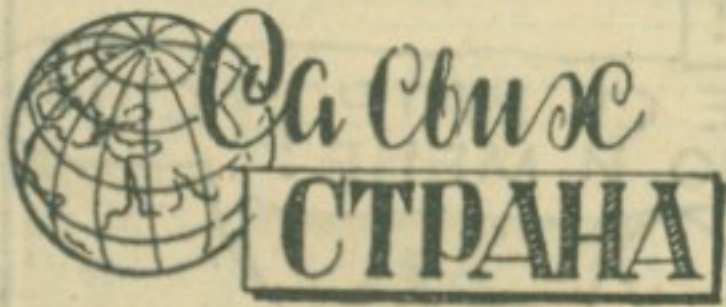

познавали моторе које ми данас имамо, они су користили ветар да им поред осталог покреће лађе на једра. Касније су се људи послужили ветром и за ветрењаче, које су биле познате и старим Египћанима

3600 година пре наше ере. Египћани су се ветрењачама служили за наводњавање и млевење жита. Ветрењаче су познавали Персијанци, а одатле су их, по мишљењу неких научника, пренели у Европу крсташа око 1050 године. Овде су се оне брзо рашириле, нарочито у земљама Западне Европе. У прво време оне су углавном служиле за млевење жита и за исцрпљивање земљишта. Нарочито се много ветрењача градило у Холандији, која је и данас, поред осталог, позната као земља ветрењача. Има их и у нашим крајевима дуж реке Тисе у Бачкој и Банату.

Ветрењаче се обично подижу на обалама мора, великих река и на местима која су изложена јаким ветровима. Истина, прве ветрењаче биле су доста примитивне, али проналаском челичног точка учињен је велики напредак. Ветрењаче су занимале многе научнике и они су добар део времена посветили њиховом проучавању и усавршавању.

Ветрењаче се употребљавају не само за млевање жита, него и у индустријске сврхе: за пуњење акумулатора помоћу динамо-машине, коју покреће точак ветрењаче, затим за покретање других машина, ирпљење воде итд. Ветрењаче великих димензија углавном се употребљавају за производњу електричне енергије.

САМОКОВ

Познато је да су наши средњовековни рудари били надалеко чувени, али су исто тако и занатлије уживале велики углед због својих рукотворина које су због лепе израде биле чувене и на страни. Поред осталих мајстора нарочито су били цењени ковачи, особито босански и словеначки. Ти ковачи су у својим самоковима израђивали разна оружје, рударске и пољопривредне алате, посуђе итд. Самокови су мале радионице по облику сличне воденицама. И они имају као воденице поточаре један точак споља који вода покреће. Тај точак спојен је са чекињем у ради-

оници. Обртањем точка равномерно се подиже и спушта чекић и на тај начин замењује ковача, који само на наковњу обрће предмет који кује тај чекић. Тих самокова и сада понегде има, а на њих потсећају такозване динке — примитивне лужтенице које пиричају у Македонији. Наши средњовековни ковачи у својим самоковима израђивали су и сабље, које су и у песми опеване. То су познате сабље: димискије (назване по граду Дамаску), мисирлије (по Мисиру) и венедичке (по Венецији).

ФАТАМОРГАНА

Ниједна небеска појава не привлачи толику пажњу људи као фатаморгана (италијански: fata Morgana — вила Моргана). Фатаморгана је слика удаљених предела и предмета која се јавља у ваздуху. То име добила је отуда што народ у неким крајевима Италије овакве појаве приписује чаробној моћи виле Моргане. Арабљани фатаморгану називају сараб. Када се појави фатаморгана људи могу у ваздуху да виде разноврсне крајеве, предмете и друго. Тако се у ваздуху може да појави: пастир са стадом, коњаник како јури, оаза, чопори и крада дивљачи, пристаништа, градови, лађе на

мору, вртови итд. Фатаморгана се најчешће јавља у жарким пределима, а има је и у крајевима са умереном климом.

Она настаје изнад земље, а обично се запажа при изласку и заласку сунца. О њој се пише и у старим записима и људи прошлости видели су у томе неке предзнаке које шаљу тајанствене силе. Али, наука је утврдила да ту нема ничег тајанственог и да је фатаморгана обична природна појава која настаје преламанњем сунчевих зракова у атмосфери. Градови, оазе и све друго што људи виде у ваздуху стварно постоје, али се оригинали налазе негде далеко.

ГУМА ЗА БРИСАЊЕ

Свима нам је позната гума за брисање, али мало ко зна да је она пронађена сасвим случајно, што није редак случај ни са другим проналасцима. По мишљењу неких стручњака, прва практична и корисна примена каучука у Европи запажена је тек око 1770 године. То се догодило у вези са његовом особином да избрише трагове оловке на папиру. Наиме, те године неки механичар Наирне, који је имао радионицу у једном предграђу Лондона, ставио је једног дана комадић каучука на хартију, на којој су биле исписане оловком неке забелешке. У једном моменту он је случајно превукао тим комадићем каучука преко забелешака и зачуђено је стао кад је видео да су нека слова нестала, а друга да су изгледела. Извршио је још неколико покушаја и коначно утврдио да каучук брише слова

и речи исписане оловком. Тако је пронађена гума за брисање. Те године (1770) каучук је постао трговачка роба, а први су га изнели на тржиште трговци писаним прибором.

Да ли знате?

„ГРАН - ПРИ“ ПРОНАЛАЗАЧА

Французи су дошли на оригиналну идеју да установе „Гран - При“ проналазача. На тај начин ће даровити ланци који својом инвентивношћу доприносе уштедама, олакшању и побољшању свакодневног живота добити своју „Нобелову награду“, што је раније било искључиви монопол истакнутих научника.

Награда се даје сваке године за „најзначајнији проналазак, који ће осим тога допринети подизању угледа Француске у свету“. Износ награде од 50.000 франака доста је скроман, али ће се временом повећати. Пу блиститетом који ће се давати награђеном проналазачу, пробудиће се интересовање јавности, чиме ће и могућност реализације проналазача и његовог утовчења бити знатно олакшана.

КОМБИНОВАНИ КЛАВИР

На пролећном сајму у Лондону приказан је клавијар састављен од 24 клавира. На њему су истовремено свирали 24 пијаниста. Па и поред свега тога, није било никаквог неслагања. Сваки од ових клавира везан је електронским уређајем за клавијар за којим седи професор, који може — у сваком тренутку — прекинути нетачно свирање ма ког од 24 ученика и показати му, не помичући се с места, правилан начин свирања, а да притом не уземни рује у свирању остале ученике.

ЉИЉАН — СРЕДСТВО У БОРБИ ПРОТИВ СКАКАВАЦА

Познато је свима колико скакавци могу да нанесу штете усевима, па су научници у последње време почели да проучавају примену производа одиратног укуса као средство за заштиту усева. Још раније је примењено да сокови плодова и лишћа једне биљке из Северне Африке штите од скакаваца друге биљке, које су попрскане овим соком. Недавно је један француски биолог приметно да сокови

који се налазе у лишћу и корену једне врсте љиљана такође штите биљке од скакаваца. Сада се покушава да се сок овог љиљана, који има веома горак укус, а употребљива се као лек против срчаних обољења, употреби и за тамањење мишева, пацова и других гаодара. У изгледу је да се примени и за заштиту усева од скакаваца. Ова врста љиљана расте као дивља у пешчаним пределима Северне Африке, а често је и у обалским пределима Западне Европе.

КОНДЕНЗОВАНО ВИНО И ПИВО ЗА ВОЈСКУ

Британски стручњаци за исхрану пронашли су начин за кондензовање пива, које претставља омиљено пиће енглеских војника. Кондензовање се врши у конзервама које су за око десет пута мање од пивских боца, што у многоме растеређује саобраћај. Концентрат садржи само основне састојке пива и, разблажен водом, даје пенушасти пиће слично пиву. И Французи већ производе и шаљу својим трупама у Индокину вински екстракт. Међутим, примењено је да војници радије пију неразблажен екстракт и ретко га мешају с водом.

ФИЛМ У СЛУЖБИ МЕДИЦИНЕ

У Брислу је недавно др Ван де Мел приказао филмске снимке које је начинио помоћу Х-зрака приликом испитивања зглобова и рада неких других органа: жучи, желуца итд. Захваљујући радиокинематографији која снима помоћу нарочитог апарата људске органе, рад ових органа постао је јуџинском оку знатно видљивији, слике су јасне и довољно чисте. Исто тако, у Брислу је и др А. Саларс приказао филм у боји на коме се виде снимци бронхија које је он снимно кроз душник помоћу специјалног филмског апарата. Досад су у Америци произведене свега 4 примерка оваквог апарата. Захваљујући проналасцима ове двојице лекара поремећаји у раду појединих органа у људском телу биће лакше контролисани и брже ће се моћи указати помоћ.

ЗА БРЖЕ ИЗВЛАЧЕЊЕ ТРУПАЦА ИЗ ШУМЕ

Ради бржег превлачења оборених дебла, недавно су израђена нарочита колица са гусеничастим точковима. Њихова је предност у томе што се не заглибељују на мочварном терену и што могу доћи и до најнеприступачнијих места. Један крај дебла веже се челичним ужетом, причвршћеним за гвоздени оквир на колима, и издигне се, док се други крај дебла слободно вуче по земљи. Кола се извлаче из шуме помоћу дугачког и јаког челичног ужета и чекрака, који покреће трактор постављен на шумском пропланку или поред пута. Кад су кола довучена до друма, онда се причаке за трактор, који их вуче као и сваку другу приколицу. Да се доњи део трупаца не би вукао по друму, испод њега се наместе мала колица са два точка, која чувају од оштећења и дебло и друм.

ЈЕДИНИ УСПЕО ПОКУШАЈ КАЛЕМЉЕЊА БУБРЕГА

Од свих досадашњих покушаја пресађивања бубрега, само се један показао трајно успешним. Наиме, чувени амерички хирург Ловлер оперисао је у два маха, у току 1950 и 1951, једну жену чији су бубрези били тешко оболели и на место оболелих пресадио друге. Болесница се данас одлично осећа, а сва испитивања и прегледи извршени од тог дана показивали су да накалењени органи са успехом обављају своју функцију. Једино што су се нешто смањили у обиму.

ПОКРЕТНА СКЕЛА

У Немачкој је почела примена једне справе која треба да замени досадашње дрвене скеле и скеле са „кламфам“. Ова „покретна скела“ састоји се од великог броја цевастих полуога, које су састављене у покретне троуглове и које се по потреби могу развијати у уже или шире паралелограме. За релативно кратко време ова скела се може пренети с једног места на друго, пошто је постављена на стапак са точком вима, и подићи на жељену висину од 3—15 метара.

...у Јужној Америци и Африци живе пауци који се хране искључиво рибама. Они сатима уз реку чекају своје жртве. Кад риба искочи из воде, паук се баши на њу, убија је својом отровном жаоком и затим поједе.

...најстарије дрво у Европи налази се код места Ничилоса, у близини вулкана Етне. То је огроман кестен стар око 2000 година, који је засађен за време римског књижевника Плинија.

... прве позоришне зграде сазидане су у XVI веку. Пре тога позоришне претставе давале су под ведрим небом.

...дете до једне године удахне ваздух 35 пута у минути, од две године 25 пута, око петнаесте године 20 пута, док одраста човек удахне ваздух 18 пута у минути.

...петролејска лампа пронађена је 1855 године.

...вештачке зубе правили су још стари Етрурци, и то пет до шест хиљада година пре наше ере.

...на планети Меркуру година траје свега 17 наших дана.

... прве новине у Европи штампане су у Аузбургу у Немачкој 1505 године.

... стари Вавилонци, Асирци, Египћани, Индуси и Кинези знали су већ више хиљада година за напрук.

...у човечјем телу има толико фосфора да би се од њега могло начинити две хиљаде шибца.

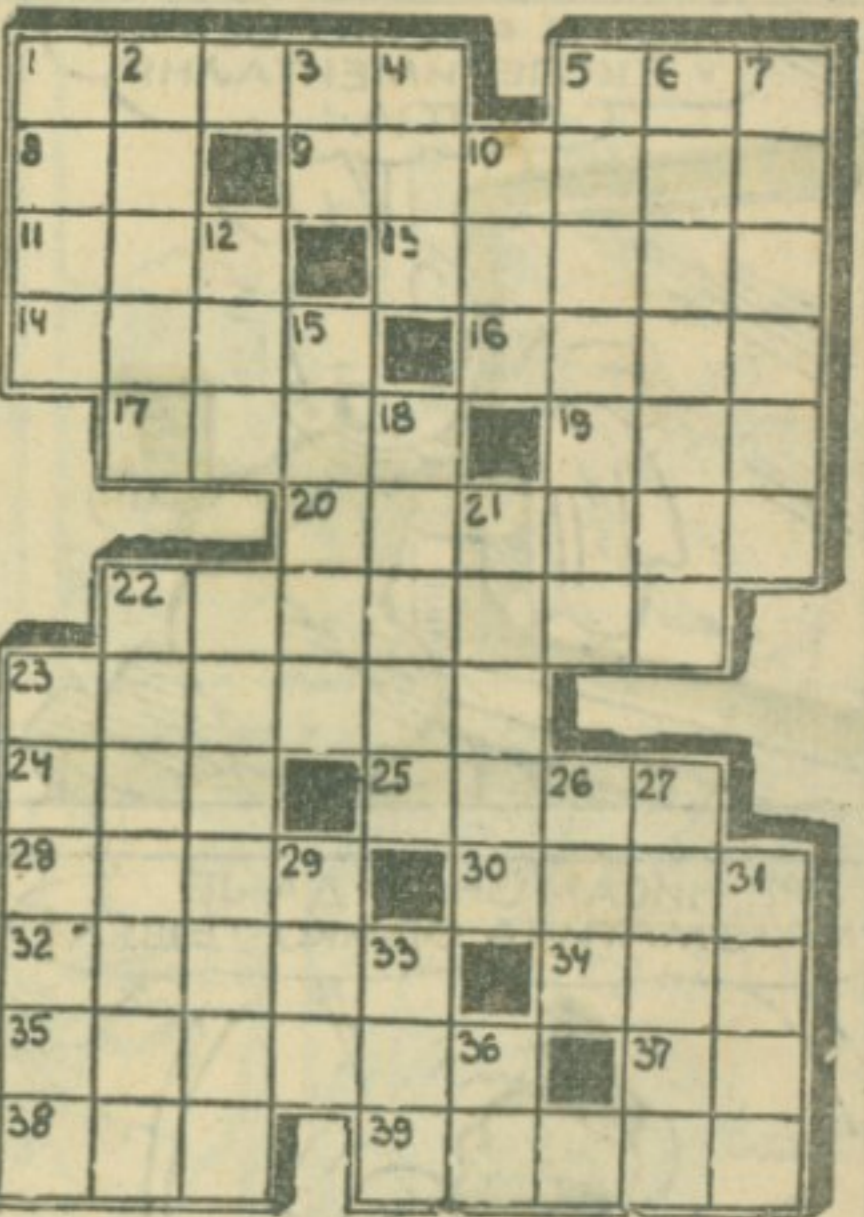
...у Египту укупно има 57 пирамида.

...Шведска више од једног века није водила ниједан рат.

Водоравно: 1) познати амерички пливачки тренер; 5) жуто обојен; 8) јединица за мерење електричног отпора; 9) разнобојно; 11) прилог; 13) ратно пристаниште у Француској; 14) полет; 16) први рудари у Србији; 17) амерички дипломата; 19) немачки књижевник из XIX века; 20) судови за прање; 22) врста тканине (множ.); 23) танак мач; 24) није вредан; 25) река у Француској; 28) заменица у лажу; 30) улога; 32) наш фудбалски репрезентативац; 34) притока Дрине; 35) основни примерак јединице мере; 37) предлог; 38) наш филолог из XIX века; 39) моћан.

Усправно: 1) важне стратетиске тачке; 2) биљка-паразит; 3) вашка; 4) лопов; 5) производ који се добија кувањем костију; 6) доносити; 7) основни тон у првој лествици; 10) припадник једне европске нације; 12) благиште; 15) француски државник за време Луја XVI; 18) бележница; 21) део динамомашине; 22) пањкање; 23) француски романописац; 26) место у Бачкој; 27) личност из Дијанијевог стрипа; 29) енглески филозоф XIX века; 31) узвик; 33) део лица; 36) свеза.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

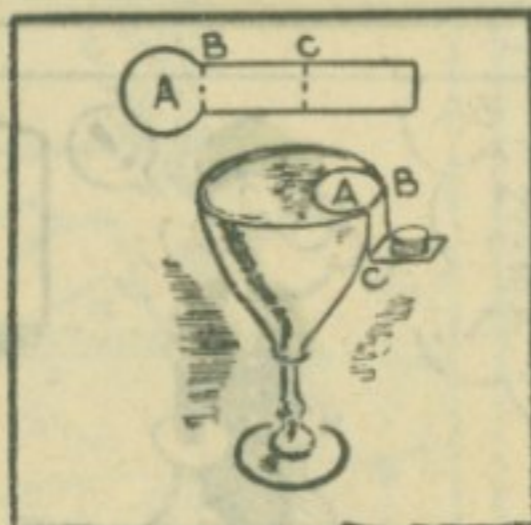
Водоравно: 1) Пеко; 5) балада; 7) катар; 8) Н. Н. 10) млин; 11) ока; 12) екс; 13) Адам; 14) та; 15) опера; 16) невоља; 18) Лела; 19) Мароко; 21) Плезен; 22) пр; 24) теин; 25) ура; 26) икс; 27) стег; 28) ха; 29) арома; 30) Ријека; 32) маза. Усправно: 1) Парис; 2) елан; 3) кат; 4) од; 5) Балкан; 6) Анкара; 7) кмет; 9) Нама; 11) одељак; 13) Апалон; 15) оверен; 17) Елазис; 19) млекар; 20) опрема; 21) птић; 23) рага; 25) утока; 27) срез; 29) аја; 31) им.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

КОХЕЗИЈА

Ево једног малог огледа помоћу кога се види како кохезија држи скупљене молекуле воде; то је оно што се у физици назива „површински напон течности“.

Изрежите од тањег картона круг (А) растављен на један правоугаоник из једног комада, са два прелома (Б и Ц) на правоугаонику. Ставите савијен картон на ивицу чаше (круг унутра),

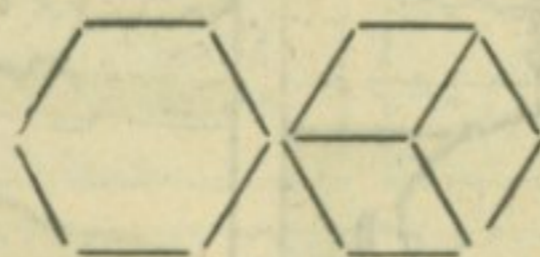
а затим сипајте воду све док течност не допре до круга.

У томе тренутку можете ставити неколико динара на хоризонтални правоугаоник који прелази ивицу чаше и бићете изненађени тежином коју морате ставити на тај мали плато да бисте

победили снагу кохезије воде која задржава круг.

ОД ХЕКСАГОНА — КОЦКА

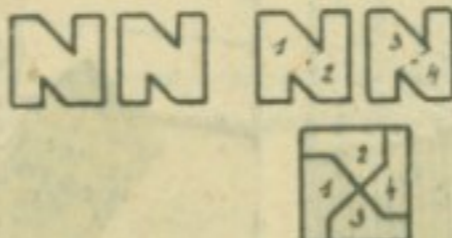
Можете ли, додавањем свега три шибце, од овога

хексагона да направите коцку? — Можете, само мало размислите, а ако не успете погледајте слику!

ДВА ЧУДНОВАТА „Н“

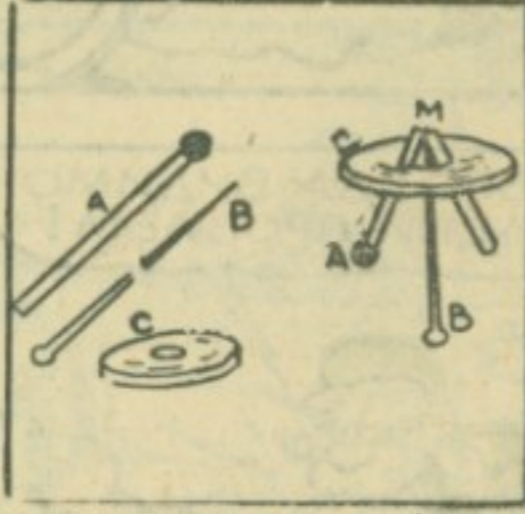
Свака од ова два „Н“ поделите на два дела, али тако да сва четири дела буду једнака. Затим те делове згодни расподелите, па ћете добити квадрат.

Они који не буду имали стрпљења и који неће да се помуче нека погледају нашу слику.

ПРОБЛЕМ РАВНОТЕЖЕ

Опкладите се с неким да неће бити у стању да држи равнотежу, на глави од чиоде, шибце и једног круга од картона, који је у средини пробушен, а да се не забоду чиода у шибци. Ово изгледа доста тешко. Међутим, нема ништа простије ако се зна „трик“. Треба савити шибци (А) у средини (М), али пазити да се не преломи. Шибци

ће начинити угао који треба провући кроз рупу на картону. Усправите сада чиоду с врхом навише и ставите га у угао (М) од шибце. Центар тежине новца налази се испод врха чиода и равнотежа ће бити стабилна. Цео „ансамбл“ моћи ћете да вртите као чигру.

Врло просто, као што видите, само је требало мало размислити.

ПАЈА ПАТАК ВАТРОГАСАЦ

4 ДОЦКАН СТИЖЕ
ЈАНКО НА КОСОВО

